

Nostāja Nr. 3

ĀRVALSTU INVESTORU
PADOMES LATVIJĀ

NOSTĀJA ATTIECĪBĀ UZ NĀKOTNES VALSTS PĀRVALDI

02.11.2023

KOPSAVILKUMS

Ārvalstu investoru padome Latvijā (turpmāk – FICIL) jau vairākus gadus ir uzsvērusi efektīva publiskā sektora nozīmi ekonomikas attīstībā, un jau pagājušajā gadā piedāvāja konkrētu ieteikumu kopumu ar mērķi uzlabot valsts pārvaldes efektivitāti. Sadarbība ar Valsts kanceleju pēdējā gada laikā ir bijusi konstruktīva, un FICIL augstu vērtē īstenoto sadarbību. Ir saprotami, ka jēgpilnu pārmaiņu ieviešanai ir nepieciešams laiks, taču joprojām ir vairāki aspekti, kas varētu kavēt pat vispārdomātākās reformas. Kopumā tas ietver pārskatatbildības un izmērāmu, nevis tikai uz procesu orientētu galveno darbības rādītāju (KPI) trūkumu. To pašu var teikt arī par dažādu publiskā sektora iestāžu funkciju pārklāšanos, kas savukārt nozīmē neefektīvu resursu izmantošanu un skaidras atbildības trūkumu. Bažas izraisa arī tas, kādā veidā valsts līdzekļi tiek piešķirti konkrētām funkcijām un darbībām un kā šajā sakarā tiek aprēķināta efektivitāte.

1 <https://www.mk.gov.lv/lv/valsts-parvaldes-modernizācijas-plans>

2 <https://www.lrvk.gov.lv/lv/getrevisionfile/29503-2AUhLznqlrVyEDa94OM3Y7F7vBQTOBB1.pdf>

Publiskā sektora modernizācijas plāns 2023.-2027. gadam¹ aptvēra dažus no FICIL iepriekš apspriestajiem problēmjautājumiem saistībā ar valsts pārvaldes efektivitāti, piemēram, ar piedāvājumu ieviest valsts pārvaldes atbalsta funkciju centralizāciju. Tomēr, lai panāktu jēgpilnus rezultātus, ir jāveic vairāki turpmāki pasākumi. FICIL uzsver to, ka pašreizējā plānā riski ir tādi paši, kādi norādīti Valsts kontroles ziņojumā par iepriekšējo publiskā sektora reformu²:

(I) mandāta trūkums;

(II) uz rezultātu orientētu darbību trūkums;

(III) koordinācijas un sadarbības trūkums starp iestādēm un procesu pārskata trūkums. FICIL uzskata, ka šie jautājumi ir rūpīgi jārisina un vairāk jāizmanto digitalizācijas iespējas, lai panāktu patiesi nākotnei gatavu valsts pārvaldi, kas spētu tikt galā ar visiem mūsdienu izaicinājumiem.

SATURS

Kopsavilkums **02**

Rekomendācijas **04**

Rekomendāciju pamatojums **05**

REKOMENDĀCIJAS

Uzlabot efektivitāti, izmantojot digitalizāciju

- /// Izveidot *Chief Information Officer* (turpmāk - CIO) biroju ar skaidru un konkrētu horizontālu pilnvarojumu, ko atbalstītu centralizēts Izcilības centrs (*Centre of Excellence* jeb *CoE*), kas cita starpā sniegtu atbalstu vairākām publiskā sektora iestādēm datu standartizācijas un analīzes jomā.
- /// Izveidot skaidru datu standartizācijas sistēmu publiskā sektora iestādēm un radīt vienotu vienas pieturas aģentūru, kurā uzņēmumi varētu iesniegt datus.
- /// Noteikt par prioritāti Valsts ieņēmumu dienesta (VID) pievienošanos Datu izplatīšanas un pārvaldības platformai (DAGR).
- /// Piešķirt atbildību un pārskatbildību vienai ministrijai/subjektam, kas strādās pie priekšlikumiem par mākslīgā intelekta sistēmas ietvara "atbildīgu izmantošanu".

Modernizēt valsts pārvaldi

- /// Publiskā sektora pārstāvja lielāka atbildība par rezultātiem un darbībām. Tas nozīmē konkrētus, izmērāmus galvenos darbības rādītājus un sekas, ja tie netiek sasniegti - ir nepieciešams pārskatīt pašreizējos galvenos darbības rādītājus un pārskatbildības sistēmu vai tās trūkumu. Atbildība un darbības ir cieši jāsaista un jāuzrauga saskaņā ar plānošanas dokumentiem un ekonomikas politikas mērķiem.
- /// Publiskā sektora iestāžu, tostarp pašvaldību iestāžu, funkciju un struktūras visaptverošs pārskats un analīze. Tas ir nepieciešams, lai noteiktu vislabāko tiesisko un institucionālo regulējuma ietvaru, kompetenču pārklāšanos un robus zināšanās, kā arī lai saskaņotu publiskā sektora darbības modeli ar nākotnes ekonomiskajiem, sociālajiem un ģeopolitiskajiem izaicinājumiem.
- /// Uz rezultātiem balstītas budžeta plānošanas pieejas ieviešana, sasaistot programmu un pasākumu finansēšanu ar to rezultātiem un izpildi. Tas prasa noteikt konkrētus un izmērāmus uzdevumus³ un rādītājus katrai darbībai, un pēc tam iedalīt un pielāgot resursus, pamatojoties uz to sasniegšanu vai nesasniegšanu.

3 No kā izriet pirmā rekomendācija.

REKOMENDĀCIJU PAMATOJUMS

Uzlabot sinerģiju, izmantojot digitalizāciju

2022. gada DESI indekss norāda uz nepārprotamu nepieciešamību Latvijai paātrināt digitalizācijas progresu, jo Latvijas sniegums nav pietiekams. Citiem vārdiem sakot, pēdējo piecu gadu laikā Latvija turpināja uzlabot savu DESI rādītāju daudz lēnākā tempā. Tas ietekmē kopējo DESI indeksu, kurā Latvija joprojām atpaliek no kaimiņvalstīm Lietuvas un Igaunijas⁴.

Jebkura uzlabojuma pamatā ir nepieciešamība pēc skaidras atbildības. Tieši tāpēc **FICIL turpina rosināt valdību ieviest augsta līmeņa pilnvarotu CIO, kas būtu atbildīgs par centralizētas digitālās transformācijas īstenošanu un uzņemtos stratēģisko vadību visas valsts digitālās transformācijas jomā.** Lai gan Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija ir uzņēmusies šo lomu, FICIL ir acīmredzams, ka, ņemot vērā lielo daudzumu citu ministrijas pienākumu, pietrūkst mandāta, lai nodrošinātu efektīvu centralizētu digitālo transformāciju. CIO ir jābūt pietiekamām tiesībām, lai pieņemtu lēmumus: bez šādām pilnvarām būtu grūti piemērot standartus, optimizēt darbību un nodrošināt lēmumu pieņemšanas likumību. Attiecībā uz Latviju FICIL turpina ieteikt risinājumu, lai CIO būtu tieši pakļauts galvenajam valsts ministram, kas Latvijā ir ministru prezidents.

Citas valstis, kā, piemēram, Norvēģija, Igaunija, Somija, Ukraina un Austrālija, aizvien biežāk ievieš valsts līmeņa CIO birojus dažādos līmeņos. Lai gan CIO lomas atšķiras, kopumā tam būtu jākoncentrējas uz:

- Datu pārvaldību.
- Valsts pakalpojumu attīstīšanu, piemēram, lai nodrošinātu, ka visi turpmākie valsts pakalpojumi tiktu pārbaudīti kopsakarā ar mākslīgā intelekta pielietojumu un iespējām.
- Publiskā sektora iestāžu lietoto "mantoto" sistēmu nomaiņu.
- Stratēģisko līderību valdības politikas, kopīgu IKT un digitālo publiskā sektora pakalpojumu īstenošanā, tostarp resursu nodrošināšanā un spēju attīstībā.

- Konsultāciju sniegšanu valdības aģentūrām par IKT un digitālo investīciju priekšlikumiem.
- Nozīmīgu ar tehnoloģijām saistītu investīciju un valdības digitālā portfeļa pārraudzību.
- Nozīmīgu loma digitālo prasmju veidošanā gan sabiedrībā, gan publiskajā sektorā.

/// Tāpat FICIL iesaka izveidot centralizētu Izcilības centru, kas varētu sniegt atbalstu vairākām publiskā sektora iestādēm. Ierosinātais Izcilības centrs būtu pakļauts izraudzītajam CIO un palīdzētu centralizēt IKT kompetences, lai:

- centralizētu datu zinātņi un analītiku;
- nodrošinātu vienotu digitālo Projektu vadības biroju;
- nodrošinātu datu pieejamības un piekļūstamības standartus⁵;
- centralizētu datu anonimizācijas standartus;
- standartizētu datu privātumu un interpretāciju.

Izcilības centra izveidošanai būtu jāveicina piederības sajūta un kopēja mērķa apziņa starp esošajiem publiskā sektora darbiniekiem, ļaujot viņiem mācīties vienam no otra un pilnveidoties. Speciālistu aiziešanas no darba kopīgo ietekmi varētu mazināt, sniedzot iespēju uzņemt jaunus darbiniekus daudzpusīgākā un prasmīgākā komandā. Papildinot to ar tirgū konkurētspējīgu atalgojumu, Izcilības centram būtu jāpadara iespējamāka datu pārvaldības vērtību ķēdes operatīvā darbība un arī būtu jāpalielina publiskā sektora nozīme.

FICIL joprojām uzskata, ka ir nepieciešams ieviest centralizētu datu pārvaldības sistēmu un visu publisko datu administrēšanu publiskajā sektorā.

Tomēr, pirms to vispār var sasniegt, ir nepieciešams efektīvi standartizēt datus, izmantojot centralizētu darbības modeli, lai nodrošinātu to, ka visām publiskā sektora iestādēm ir vienādas standarta iespējas un tās izmanto vienādus rīkus. Apvienojumā ar pienācīgiem likumdošanas aktiem tam būtu arī ievērojami jāuzlabo datu apmaiņas iespējas starp publiskā sektora iestādēm.

4 The Digital Economy and Society Index (DESI) 2022 "Latvia country profile"

5 Ieskaņot datu anonimizācijas standartu centralizēšanu.

FICIL saskata, ka publiskajā sektorā galvenā problēma ir augstas kvalitātes izmantojamu datu trūkums, ko izraisa standartizētas datu vākšanas trūkums un neefektīva datu apmaiņas politika un prakse. Tas izriet no tā, ka pietrūkst vienādu vai vismaz līdzīgu standarta iespēju un pieejamo rīku. Tomēr, lai patiesi centralizētu ar datiem saistītās darbības, ir īpaši svarīgi, lai valdība padarītu datus pieejamus, praktiskus un izmantojamus visos līmeņos. Tas ietver sevī datu no dažādiem avotiem integrēšanu vienotā platformā, veicot atbilstošus pasākumus, lai nodrošinātu to drošību un aizsardzību⁶. Turpmākas efektivitātes nodrošināšanai, jo īpaši svarīgi ir standartizēt datus un izveidot datu vārdnīcas. Šis process ir jāsāk kopā ar speciālistiem, kas darbojas datu dzīves cikla sākumā. Viens no veidiem, kā to panākt, ir attīstīt datu lietošanas, izmantojot ievadkursus.

Šajā sakarībā **FICIL aicina ieviest vienas pieturas aģentūru datu vākšanai publiskajā sektorā**, kas samazinātu administratīvo slogu uzņēmumiem. Šāda pieeja ir sakārtota un sniedz ieguvumus gan lietotājiem, gan uzņēmumiem, lai arī tās ieviešanai ir nepieciešama stingra un tieša pieeja no valdības puses⁷. Tas būtu likumdošanā balstīts risinājums, kas piedāvātu iespēju lietotājiem un uzņēmumiem informēt noteiktu valsts aģentūru, ja šie lietotāji un uzņēmumi identificē iestādi, kas pieprasa tos pašus datus, kuri jau ir publicēti citur, tādējādi novēršot datu dublēšanos.

Noteikt par prioritāti Valsts ieņēmumu dienesta (VID) pievienošanu DAGR platformai.

DAGR platformas mērķis ir uzlabot informācijas apmaiņu un sadarbību valsts pārvaldē, kā arī nodrošināt datu pieejamību ar garantētu piekļuvi. Projekta mērķis ir sniegt iespēju valsts pārvaldes iestādēm apvienot datus no - potenciāli - visām valsts iestādēm vienā vienotā datu izplatīšanas platformā. Datu patērētāji varēs piekļūt šai platformai, lai reālā laikā izgūtu datus no avotu sistēmām. FICIL uzskata, ka šāds projekts bija solis pareizajā virzienā, taču tajā vajadzētu iesaistīt arī vienu no lielākajām datu vākšanas iestādēm - VID.

2023. gada 30. martā publicētajā Ministru kabineta rīkojumā Nr. 178 tika pieprasīts, lai izraudzītas ministrijas (ar nevalstisko sektoru iestāžu atbalstu) izstrādātu ēnu ekonomikas ierobežošanas plāna projektu 2023.-2025. gadam⁸. Plānā tiek norādīts, ka prioritāro rīcību virziens, atbilstoši tā 2.2.1. punktam, ir "būvniecība - ēku būvniecība, inženiertehniskā būvniecība, specializētie būvdarbi", un atbilstoši

2.2.2. punktam - "veselības un sociālā aprūpe". VID ir atbildīgs par atbalstu nodrošinot analītiskos datus, kas ir būtiski iepriekš minētajām nozarēm. Šādas prasības pamatā ir datu kvalitāte un spēja iegūt reāllaika datus no avota sistēmām. Tādējādi, lai Finanšu ministrija varētu veikt Ēnu ekonomikas apkarošanas plānā 2024-2027 noteiktās darbības, **FICIL iesaka noteikt par prioritāti to, ka VID ir jāpieslēdz savas informācijas sistēmas DAGR platformai**. Tas ļaus visām pārējām valsts iestādēm saņemt un analizēt pieejamos datus un nākt klajā ar ierosinājumiem un konkrētām darbībām, kuru rezultātā tiks identificēti ēnu ekonomikas riski pašos pamatdarbības procesos.

Piešķirt atbildību un pārskatbildību vienai ministrijai/subjektam, kas strādās pie priekšlikumiem par mākslīgā intelekta sistēmas ietvara "atbildīgu izmantošanu".

Mākslīgais intelekts var radīt vairākas priekšrocības, tostarp labāku veselības aprūpi, drošāku un tīrāku transportu, efektīvāku ražošanu un lētāku un ilgtspējīgāku enerģiju⁹. Saskaņā ar 2023. gada KPMG aptaujas par ģeneratīvo mākslīgo intelektu datiem, 76% uzņēmumu vadītāju "sagaida, ka no visām jaunajām tehnoloģijām tieši ģeneratīvajam mākslīgajam intelektam būs vislielākā ietekme uz plašāku sabiedrību, un 66% "paredz, ka nākamajos 3-5 gados ģeneratīvajam mākslīgajam intelektam būs liela/ļoti liela ietekme uz viņu uzņēmumu"¹⁰. Mākslīgajam intelektam turpinot attīstīties, tiek uzdoti jautājumi par potenciālajiem riskiem, ko tas var radīt cilvēku privātam, drošībai un tiesībām. Lai gan pastāv noteiktas bažas par ģeneratīvo mākslīgo intelektu saistībā ar datu privātumu un konfidencialitāti; modeļu un iznākumu neobjektivitāti; intelektuālā īpašuma (IP) un autortiesību riskiem; kiberkrāpšanas riskiem un patērētāju aizsardzības riskiem¹¹, mākslīgajam intelektam ir potenciāls sniegt pozitīvu ieguldījumu sabiedrībā, piedāvājot risinājumus globāliem izaicinājumiem un palīdzot platformām pievērsties dezinformācijas problēmai. Ir ārkārtīgi svarīgi formulēt ētisko politiku un izveidot pārvaldības ietvarstruktūras, lai mazinātu kaitējuma iespējamību un pārliecinātos par to, ka tehnoloģiju attīstība ir saskaņota ar apzinīgu izmantošanu¹². Pieeja ar vairāku ieinteresēto personu iesaisti palīdzētu pilnveidot pārvaldības sistēmas un standartus, apvienojot dažāda rakstura ieinteresētās personas no mākslīgā intelekta kopienas, tostarp pilsonisko sabiedrību, akadēmisko aprindu pārstāvjus, pētniekus, nozares pārstāvjus un politikas veidotājus.

6 UN "E-Government Survey 2022: The Future of Digital Government", p. 176.

7 OECD (2020) "One-Stop Shops for Citizens and Business".

8 Par Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāna 2023.-2025. gadam izstrādi (likumi.lv)

9 Artificial intelligence: threats and opportunities | News | European Parliament (europa.eu)

10 2023 KPMG Generative AI Survey

11 Gartner Identifies Six ChatGPT Risks Legal and Compliance Leaders Must Evaluate

12 World Economic Forum "Top 10 Emerging Technologies of 2023: Flagship Report"

Lai gan mākslīgā intelekta pielāgošana notiek arvien plašāk, ir svarīgi, lai valdības visā pasaulē izstrādātu plānus mākslīgā intelekta regulēšanai, izmantojot labi pārdomātas jaunas pamatnostādnes. Eiropas Komisija 2021. gada aprīlī ierosināja pirmos ES mākslīgā intelekta reglamentējošos noteikumus. Kaut gan Eiropas Savienības Padomē turpinās diskusijas ar dalībvalstīm par tiesību akta galīgo veidolu, visticamāk, galīgā vienošanās netiks panākta ātrāk kā līdz šā gada beigām¹³.

Lai gan ES reglamentējošie noteikumi mākslīgā intelekta jomā jau tiek izstrādāti, vēl paies zināms laiks, līdz tie tiks ieviesti Latvijā. Tā kā tehnoloģijas attīstās straujā tempā, FICIL rekomendē valdībai **noteikt atbildību un pārskatbildību vienai ministrijai/vienai iestādei**, lai strādātu pie tādiem ieteikumiem valdībai, **kas Latvijai nodrošinātu skaidru nostāju mākslīgā intelekta regulējuma jomā**. Piemēram, Apvienotās Karalistes valdība vēlas, lai esošie regulatori izstrādātu savas pieejas, kas atbilst tam, kā mākslīgais intelekts tiek reāli izmantots regulatoru nozarēs¹⁴. Tas ir tikai viens piemērs; būtiskākais šeit ir panākt skaidru stratēģiju, lai ieviestu jebkādu iespējamo regulējumu vai izstrādātu pamatnostādnes mākslīgā intelekta izmantošanai.

Uzlabot valsts pārvaldes efektivitāti un pārskatbildību

Lielāka pārskatbildība un izmērāmi galvenie darbības rādītāji

Publiskā sektora pārvaldība ir atkarīga no pārskatbildības attiecībā uz konkrētiem nozares mērķiem, kas nav tikai tīra pakalpojumu sniegšana (kas attiecas uz izmaksām un kvalitāti), bet ietver sevī arī politikas ietekmi uz attiecīgo kopienu vai pat sabiedrību kopumā (piemēram, politikas rezultāti vai par nodokļu samaksu iegūtā vērtība). Pārvaldība ietver sevī dažāda veida mehānismus, jo īpaši struktūras, kas izskaidro dažādu ieinteresēto personu pienākumus attiecībā uz organizāciju, pieejas, kas sekmē šo pienākumu izpildes spējas, un tādus rīkus kā, piemēram, iekšējās kontroles un ārējās pārskatbildības sistēmas.

Valstī ir izveidoti daudzi stratēģiskie un attīstības plāni dažādām nozarēm un problēmjautājumiem, un publiskā sektora iestādes ir atbildīgas par to īstenošanu, parastisadarbībā ar citām ieinteresētajām pusēm. Tā kā katrai iestādei ir noteiktas specifiskas funkcijas, ir būtiski, lai attiecīgajām iestādēm un to darbiniekiem, kas īsteno šīs funkcijas, būtu skaidri noteikti galvenie darbības rādītāji, pēc kuriem tie tiek vērtēti. **Šiem galvenajiem darbības rādītājiem jābūt**

orientētiem uz rezultātu (iznākums un ietekme), nevis vienmēr orientētiem uz procesu (ieguldījums). Tas nozīmē arī to, ka galveno darbības rādītāju sasniegšana nozīmētu attiecīgo iestāžu vispārējo mērķu sasniegšanu.

Izstrādājot konkrētus galvenos darbības rādītājus, kas ir jāsasniedz gan iestādēm, gan privātpersonām, svarīgākais jautājums ir par to, kā atbildība par noteiktu galveno darbības rādītāju sasniegšanu tiek novirzīta uz darbiniekiem, kuriem ir jāveic darbs, lai īstenotu konkrētas izmaiņas. Valsts civildienesta likumā ir atrunāti gadījumi, kad valsts civildienesta ierēdņi var atlaist no darba¹⁵, tomēr pietrūkst konkrētas sasaistes starp darba sniegumu un darba vietas saglabāšanu. Nepieciešama vēl padziļinātāka diskusija par jautājumiem, kas skar ierēdņu atlaišanu un pieņemšanu darbā, aplūkojot gan galvenos iemeslus, kādēļ ierēdņi pašlaik tiek atlaisti, gan to, vai kāds no šiem iemesliem ir saistīts ar darba rezultātiem un noteiktajiem galvenajiem darbības rādītājiem. Ir saprotami iemesli, kādēļ dažos gadījumos ir nepieciešama lielāka ierēdņu darbavietas aizsardzība, piemēram, gadījumos, kad politiķi "soda" ierēdņa rīcību ar atlaišanu no darba. **Politiskā ietekme uz ierēdņu darbu būtu jāsamazina līdz absolūtam minimumam, tomēr arī ierēdņiem būtu jāuzņemas atbildība par sasniegtajiem mērķiem un notikušajām neveiksmēm.** Valsts kontrole katru gadu publicē daudzus ziņojumus, kuros tiek izcelti publiskā sektora izpildītie un neizpildītie uzdevumi, tomēr būtu vairāk jāseko līdzi tam, kāpēc noteikti mērķi netika sasniegti, bet iemesli jāidentificē novērtēšanas procesā. Ja šie iemesli izriet no ierēdņa bezdarbības, tad ir jāspēr soļi situācijas labošanai, pretējā gadījumā Valsts kontroles ziņojumi seko viens otram, bet no tiem neizriet konkrēta rīcība. Tas rada jautājumu, kāda ir politiskā līmeņa pārskatbildība par Valsts kontroles rekomendāciju ieviešanu, ja tāda pārskatbildība vispār pastāv? Šķiet, ka jau eksistē noteikti instrumenti un līdzekļi, lai nodrošinātu efektīvu publiskā sektora darbību, taču no šiem instrumentiem nav nekādas jēgas, ja ierēdņiem vai politiķiem ir iespēja vienkārši ignorēt tos aspektus, kurus viņi paši izvēlas ignorēt.

Publiskā sektora funkcijas

Diskusijas par publiskā sektora kapacitāti nav nekas jauns. Jaunākā Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO) ziņojuma "Government at a Glance" dati liecina, ka Latvijā ir bijis viens no lielākajiem vispārējās nodarbinātības valsts pārvaldes sistēmā pieaugumiem, salīdzinot ar kopējo nodarbinātību ESAO valstu vidū.¹⁶

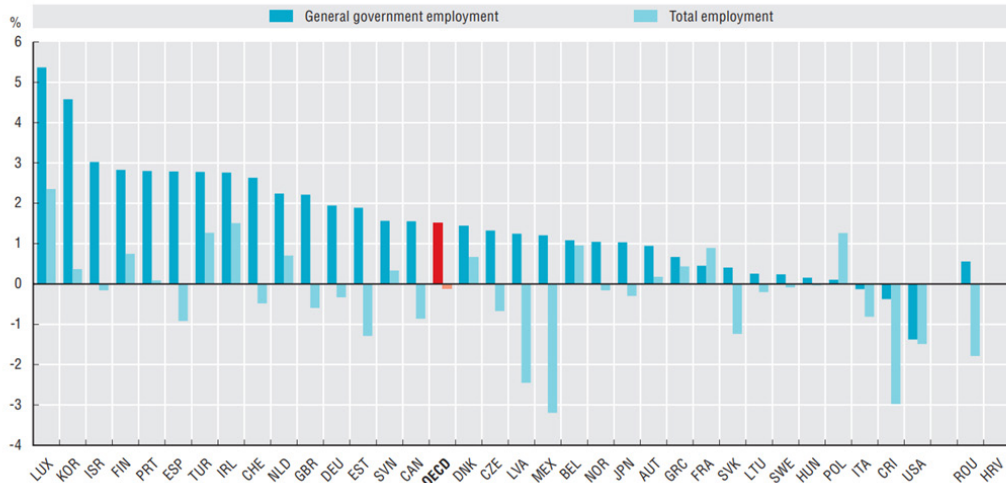
13 EU AI Act: first regulation on artificial intelligence | News | European Parliament (europa.eu)

14 UK rules out new AI regulator - BBC News

15 <https://likumi.lv/ta/en/en/id/10944-state-civil-service-law>

16 <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/3d5c5d31-en.pdf?expires=1692794343&id=id&accname=guest&check>

12.2. Annual average growth rate of general government employment and total employment, 2019-21

Source: OECD National Accounts Statistics (database). Data for Japan, Mexico, Türkiye and the United States are from the International Labour Organization (ILO), ILOSTAT (database), Public employment by sectors and sub-sectors of national accounts.

StatLink <https://stat.link/oanutm>

Aplūkojot nepieciešamos uzlabojumus publiskā sektora darbā, mums ir jāuzdod svarīgs jautājums: vai publiskā sektora darbinieki pilda pareizos uzdevumus?

FICIL piekrīt, ka, vienkārši aplūkojot publiskajā sektorā nodarbināto skaitu, nav iespējams precīzi novērtēt tā efektivitāti. Taču strauji mainīgajā vidē arī publiskā sektora struktūrai ir jāpielāgojas mainīgajiem apstākļiem - tas nozīmē atbildi uz jautājumu, vai pastāv skaidrs priekšstats par funkcijām, kuras būtu un kuras nebūtu jāveic publiskajam sektoram? Aplūkojot atsevišķu politikas nostādņu īstenošanu vai pakalpojumus, ko publiskais sektors sniedz sabiedrībai, mēs pastāvīgi dzirdam, ka pietrūkst cilvēkkapitāla un zināšanu, lai veiksmīgi pildītu šos pienākumus. Jebkura reforma, ko īsteno publiskais sektors, var būt tikai tik laba, cik labi ir cilvēki un rīki tās īstenošanai.

FICIL gan uzsvēra nepieciešamību labāk izprast, kuras funkcijas ir nepieciešamas, kuras ir novecojušas un kuras pārklājas dažādās iestādēs - gan valsts, gan pašvaldību iestādēs. Funkciju pārklāšanās rada neefektivitāti un dublē darbu, ko veic valsts pārvaldes ierēdņi. Latviju, tāpat kā citas ES valstis, tuvākajās desmitgadēs gaida dažādi izaicinājumi, kas visticamāk nozīmēs vairākas reformas. Pirmkārt, galvenās bažas rada pašreizējās sistēmas uzbūves spēja un kompetence tikt galā ar daudziem gaidāmajiem izaicinājumiem. Otrkārt, daudzās gaidāmās reformas būs kaut kādā veidā jāfinansē. Tas nenozīmē, ka pašreizējais publiskais sektors nav kompetents dažādu jautājumu risināšanā, tomēr ir tikai loģiski, ka cilvēki nevar

būt eksperti daudzās dažādās jomās. Nākotnē būs nepieciešama vēl dziļāka izpratne par jautājumiem, kas saistīti ar klimata pārmaiņām, enerģētikas nozares modernizāciju utt. **Tas ir viens no iemesliem, kādēļ ir nepieciešams funkciju audits, lai noteiktu nepieciešamo izmaiņu atskaites punktu un iezīmētu vājākos valsts pārvaldes darba posmus, kā arī lai definētu publiskā sektora mērķa darbības modeli.**

Uz rezultātiem balstīta budžeta plānošana.

Informācija par valsts pārvaldes darba rezultātiem var apmierināt sabiedrības vajadzību būt informētai un parādīt to, ka valdība ar savu darbību nodrošina lietderīgu naudas izlietojumu. Pieņemot lēmumus budžeta veidošanā, uzmanība tiek pārvirzīta no ieguldījumiem (cik daudz naudas mēs varam saņemt?) uz izmērāmiem rezultātiem (ko es spēju sasniegt ar šo naudu?). Uz rezultātiem balstītas budžeta veidošanas reformas ir sasaistītas ar plašākām reformām publiskajā sektorā attiecībā uz izdevumiem un efektivitāti. Pārejai uz budžetu, kas balstīta rezultātos, ir nepieciešama skaidra stratēģiskā plānošana un uz procesu orientētu attīstības dokumentu, kas pārklājas un līdz minimumam samazina pārskatbildību par konkrētu rezultātu sasniegšanu, skaita samazināšana.

Igaunija 2020. gadā ieviesa uz rezultātiem balstītu budžeta plānošanu, pilnībā koncentrējoties uz to, lai panāktu "efektīvāku un lietderīgāku publisko funkciju īstenošanu, augstāku publisko pakalpojumu kvalitāti, vispārējo valdības izdevumu un personāla izmaksu samazināšanu, kā arī elastīgāku un mazāk birokrātisku valsts pārvaldes sektora pārvaldību"¹⁷.

17 <https://www.fin.ee/en/public-finances-and-taxes/state-budget-and-economy/performance-based-budgeting>

Lai nodrošinātu publisko pakalpojumu kvalitāti un pieejamību, ir nopietni jāņem vērā attīstības mērķi un finanšu lēmumi. Tā kā ir apšaubāms, ka valdība pārskatāmā nākotnē spēs nodrošināt lielāku finansējumu publisko pakalpojumu sniegšanai, tai ir jākoncentrējas uz efektivitātes palielināšanu. Pakalpojumu sniegšanas efektivitātes palielināšanai ir jāizmēra pakalpojumu sniegšanas izmaksas, kas prasa labāk pārraudzīt un novērtēt darbības iznākumus un rezultātus, kā arī resursu sasaisti ar attiecīgajiem pasākumiem. Stiprinot stratēģisko un finanšu pārvaldību, uzsvars tiek likts uz valsts pārvaldes departamentu sadarbības uzlabošanu, budžeta plānošanas pārredzamības veicināšanu un uz to, kam budžets tiek tērēts.

Šāda veida pārmaiņas būtu cieši saistītas ar pārskatatbildības stiprināšanu par noteiktiem galvenajiem darbības rādītājiem, kas savukārt varētu veicināt reālas pārmaiņas un attīstību. Kad runa ir par budžeta plānošanu, kas balstīta uz darbības rezultātiem, visas valsts iestādes, kas atbild par šo programmu īstenošanu, izvirza darbības mērķus, kuri ir jāsasniegt sniedzot/veicot savus uzdevumus/pakalpojumus. Pēc tam izraudzītais vadītājs var sekot līdzi, lai novērtētu, vai plānotais rezultāts tika sasniegts. Iestāžu vadītāji ir atbildīgi par sagaidīto rezultātu sasniegšanu, vienlaikus nepārsniedzot viņiem piešķirto budžetu.

ĀRVALSTU INVESTORU PADOMES LATVIJĀ NOSTĀJA ATTIECĪBĀ UZ NĀKOTNES VALSTS PĀRVALDI

Nostāja Nr. 3
02.11.2023